

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTIK Dr. BRASSAI SÁMUEL és BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára egész évre 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) Egyes szám ára :
24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai, 5 évi kötelezettséggel,
egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Gálfi Lőrincz egyll. pénztárnokhoz
küldendő Kolozsvárra (viz-utca 5. sz.)

Tanuló fiamnak.

Vigyázz! az élet oly rövid :
Bölcsen használd fel napjait, —
Alig derül fel hajnala
S már ott borong végalkonya.

Az óra int: a munka sok!
Ezer küzdés, ezer bajok! . . .
A *mát* alighogy végezed :
A *holnap* már megérkezett!

Ha látod *uj nap* hajnalát,
Tudd meg: *uj munka* vár reád!
S időd, ha tétlen folytatod :
Többé ki nem pótolhatod! . . .

Erőtlen vagy? azt jól tudom,
De fenn az égi oltalom! . . .
S ha hited Istenbe veted :
Munkád hiven végezheted. . . .

A jövő titkos fátyolát
Halandó szem nem hatja át :
Ne kergess álomképeket,
Elég a *mát*, ha végezed! . . .

Mi emberré tesz s boldogít :
Fővőt, csak *munka* biztosít. . . .
Sorsunk kovácsa mi vagyunk,
Ha élőhittel áradunk.

Azért ne lankadj, légy serény,
A szorgalom fénylő erény.
Ifjuságod szép tavaszát:
Izzad dicső munkában át.

Vigyázz! az élet oly rövid,
Bölcsen használd fel napjait,
Alig derül fel hajnala
S már ott borong végalkonya!

Rédiger Géza.

Tört. Ezer

„Egy az Isten.”

Földi

(Regény 6 kötetben. Irta: Jókai Mór.)

79. kötet

(Vége.)

A regényben több helyen vehető észre a hajlandóság arra, hogy az unitáriust a szombatossal s következőleg a zsidóval egynek vegye. Ennek kulcsát először is abban találom meg, hogy az unitáriusok előszeretettel használják az ó testamentumi bibliai neveket, milyenek; Mózes, Áron, Sámuel, József, Ábrahám, ámbar ez nemcsak unitárius, hanem székely szokás. (A Manassé névvel soha sem volt alkalmam találkozni s az Izrael nevet is csak szombatosoknál láttam.) Továbbá bizonyos az is, hogy az unitáriusok az ótestamentumot mindig nagyra becsülték, mivel abban nagyon sok olyan hely fordul elé, a mely Isten egységét vallja.

Ezeknek tudatában nem is feltűnő, ha egy nem kritikai műben némely fogalmak kicseréltetnek. Jelen esetben még igazolható is, mert tény az, hogy Erdélyben némely székely községben keletkeztek volt szombatosok, s egy pár szombatos még most is van, de ezek már inkább nevezhetők zsidóknak, mert az eredeti szombatos jelleget teljesen felcserélték az orthodox zsidó jelleggel.

Mindenki iránt bizalmatlanok, mindenkit üldözőjüknek tartanak, s valóban nagy üldözésnek is voltak kitéve, főleg az I. Rákóczi fejedelem idejében, midőn érettük s az ők köpenyük alatt az unitáriusokat nagyon érzékenyen meghurczolták s a mennyire lehetett, átállásra is kényszerítették. Valamint a nevet, úgy a vádakat is átruházták a szombatosról (kit zsidózónak is neveztek) az unitáriusra, s feltehető, hogy akadtak, a kik az unitáriusokat is illették azzal az igazságtalan és alaptalan váddal, a mivel a zsidózót és zsidót, hogy keresztelőkükhez embervért használnak.

A szombatosnak mindenik felekezet ellen s így az unitárius ellen is panasza volt, mert mindenik kegyetlen volt iránta, de az unitárius joggal kérdezheti, melyik szenvedett többet a másik miatt?

A felekezeti érintkezések s a felekezetek közti ellentétek illusztrálásának ez csak egyik alsóbb rendű példája a regényben. Ennél sokkal nevezetesebb a két ellentétes nézetnek, az unitáriusnak és a katolikusnak a harca.

Regényünk hőse, az ifjú unitárius férfi, Rómában a katolicismus pápai székhelyén időzős és éppen akkor, a mikor a kath. egyház a husvéti nagy szertartásokat végezte, s az író igen helyes felfogása szerint, nemcsak hogy megőrizte azt a türelmességet, a melyről az erdélyi felekezetek tagjai nevezetesen, hanem a társaság kedvéért még meg is jelent azokon, mert „semmit sem került inkább, mint a szent dolgokból gunyt üzni“. Ő úgy fogta fel, hogy „az imádat költészete örök szépség“. Ő úgy viselkedett a napokig tartó ünnepek alatt, úgy magyarázta a szentek legendáit, „mint a ki tudja szeretni azt, a mit hinni nem tud“.

Ezt a jellemvonást is köszönettel fogadjuk az írótól, nemcsak azért, mivel elismerés foglaltatik benne, hanem azért a figyelmeztetésért is, a melyet szintén tartalmaz, mert azt hisszük, hogy ha az unitáriusnak kötelessége tiszteletben tartani azt, a mi más előtt szent, az unitárius is megvárhatja viszonzásul az elismerését annak, a mit ő igaznak tart. S valóban a vallási kérdések csakis akkor juthatnak kielégítő megoldáshoz, ha a szent és az igaz, mint különben is ikertestvérek, kezét fogva fogják áldani és boldogítani az embereket.

Az értelemnek éppen úgy meg van a maga jogosultsága, mint az érzelemnek. Ha az értelemről elmondható, hogy téved, az érzelemről feltehető, hogy csalódik, de azért sem egyiket, sem a másikat nem szabad kitiltani az emberi lény tényezői közül.

Egyet ne tévesszünk szem elől: azt, hogy az ember nemcsak lélek, hanem test is, hogy a világegyetem test (anyag) nélkül éppen olyan hézagos lenne, mint lélek (szellem) nélkül, s végül, hogy az Isten előtt semmi különbség nincsen az emberek között.

A mily erősen hiszem azt, hogy az emberek Isten előtt egyek, éppen olyan bizonyosan látom azt, hogy az Isten az emberek között nagyon különböző azok nevelése és műveltsége szerint.

Jókai azt hirdeti, hogy ha egy nőnek igazán van szive, el fogja dobni millióját, mihelyt talál olyan férfit, a ki megér harmincz ezüstpénzt, a mi a legmagasabb becsára egy férfinak, miután a mi urunk Jézust is annyiért adták el. Még tovább is elmegy és azt is kimondja, hogy ez az érzelem legyőzi azt a hatalmas el-lenszenvet, a melyet a felekezetek tápláltak egymás iránt s a r. kath. nő nemcsak hogy a szivét szeretheti az unitárius férfinak, hanem a hitét is. Azt mondja, s igaza van nemcsak a költészetben, hanem a való életben is, hogy a ki „Jézust imádja, mert neki istene“, csak a formában tér el attól, a ki „öt követi, mert neki embere“.

Amaz „hiába siet Rómába, ott templom sok van, de Isten egy sincs“. Ez azt mondja „egy van s ez az egy vele jár mindennév. Még Rómában is ott lesz!“ Az a nő, ki midőn először hallott az unitáriusról, keresztet vetett, hogy el ne kárhozzék, a szerelem hatása alatt megvált szülője egyházától, hogy tagja legyen a férjének, de nem vált meg Istenétől, mert az Isten ugyanaz egyikben, mint a másokban.

Igaz, hogy Isten imádása és tisztelése annyira más ebben, mint amabban, de vajjon az a különbség az Isten kedvéért és nem az emberekéért van-e?

Ki merné tagadni?

De hogyan is imádkozik egy unitárius, kinek nincsen oltára és nem használ keresztet?

Ezt kérdezte egy katolikus és erre felel meg költőnk elragadón, ékesszólással és ihlettel:

„Elenyészik a sötét éjszaka s a nap verőfénye ragyog az arcokon. A kertben egy bokor előtt áll egy férfi, ki két karját, összekulcsolt kezeivel feje fölé emelve tartá s ugy nézett fel mozdulatlanul az égre s egszszor aztán elkezdé énekelni:

„Szivemet hozzád emelem,
És benned bizom uram!“

„Egyszerű, csendes dallamu zsoltár az, s ki éneklí nem mestere, sem művésze az éneklésnek; de érzés volt benne és igazság, mit kifejezett a hang és tekintet. . . .

„Ez nem czeremonia; — ez az érzések kitörése. . . . Holt kövek és örökké élő bokroktól környezten, kezeit feltartva kényyszeríté a magasságos eget leszállani hozzá. Az Istennel érintkezés közvetlensége sugárzott szemeiből vissza; arczvonásaiban az erőszakos törekvés megtalálni azt, a ki mindenütt jelen van s nem látható sehol.

„S aztán minő áldott megnyugvás tért ez arcz vonásaira, midőn zsoltárát végig éneklé: éltető hit, meleg bizalom, szívbeli erősség; „mert szégyent nem vallanak, a kik hozzád esedeznek“. Mikor tekintetét elfordítá az égről, látszott ez arczon, hogy ez embernek a szíve megtölté Istennel“.

Igy fejti meg Jókai a szertartás nélküli unitárius vallást követő embernek Istennel való társalkodását, imáját.

És ennek az imának meg van elégtévő ereje, meg van az idvezítő hatása — s a mint a Jókai unitáriusa mondja: „Ha a világ minden aranyát kínálnák érte, nem adná oda cserébe, hogy ne legyen az övé többé. Mikor ezt eléneklí, akkor minden csodában hiszen.

Akkor eszébe jut, hányszor szabadította meg a csodatevő

Isten az ő eszével ki nem található módon őt, szeretteit, népeit, hazáját, az üldözött igazságot, s akkor a legnagyobb bajok és szorongatások közepett is hiszi, hogy újra megszabadítja“.

Olyan lelkesült és olyan lelkesítő rajza ez az unitárius hívőnek, hogy ennek olvasására a hívő bizodalma új erőt nyer, s a ki tán eltávozott volna Istenétől, az visszatér hozzá!

Köszönet a költőnek, hogy buzgóságunk szárnyait meglebentette és felsegitett Istenünk színe elébe.

De Jókai nem elégedett meg azzal, hogy az unitáriusok imáját bemutassa, bemutatja az unitárius istentiszteletet is.

A regény hősenek, Manassénak, a gyülekezetébe, a buzgó, lelkes és mindig hű toroczkói gyülekezetbe vezérel.

Mínthogy hallgatóim legtöbbször személyesen ismeri a toroczkói egyszerű, de magasztos unitárius templomot, mínthogy a nép festői szépségű, sajátos vasárnapi ruházatát is látták, ezeket én nem részletezem itt. Hogy az idővel jól gazdálkodjam, csak azt emelem ki, hogy Jókai az unitárius papot és beszédjét igyekszik a legjellegzetesebben adni vissza s ez is kiválóan sikerül neki; mert igaza van, hogy az unitárius szószékben nem a csodákról, nem a misteriumokról, hanem arról beszélnek, a mit mindenki megért, a hazaszeretetről, az embereknek egymás iránti kötelességéről, a munka áldásáról, Isten végtelen irgalmáról, a jótetteknek önmagukban föltalált jutalmáról, a Jézusról, mint Istennek szerelmes fiáról, az embereknek követendő mintaképéről. Még azt is hozzá teszi, hogy az unitárius pap nem tagadja meg az üdvöt, a paradicsomot azoktól, a kik más uton, más csillagok vezetése mellett indultak azt felkeresni.

A mennyire egy regény jellege és annak főtárgya megengedi, az unitárius vallásnak minden főbb tényező része elő van adva benne.

A családi életet kedvesen rajzolja, midőn a fényhez szokott s kényelemben felnőtt hercegnőt az egyszerű, bár tisztaság, csiny és izlés tekintetében meglepő toroczkói házba viszi, hol a Manassé leány testvére meleg szeretettel s testvéri érzéssel fogadja őt, a ki oly idegen tőlük mind nevelésében, mind hitében.

A családi élet megalapítása; a lakadalom el nem maradhatott egy regényből, s Jókai ennek a leírásánál fejti ki a legnagyobb drámai erőt, mert úgy csoportosítja az eseményeket, hogy a mikor a háznál zeneszó mellett vigad a lakadalmi nép, a vőlegény testvérét akkor hozza haza a csatamezőről az a nő, a kinek vérei, az oláhok, két irányból támadják meg Toroczkót, hogy megsemmisítsék népét és házait.

Mi természetesebb, mínthogy a legszomorubb, a temetési szertartásban is részt kell vennünk, hogy lássunk olyan temetőhelyet a Székelykő tövében, a milyen csak Toroczkón van.

Midőn ez is elvégeztetett, az egyik gyászoló testvér adja meg a jelszót: Megtettük kötelességünket a halott iránt most tegyük meg kötelességünket az élők iránt, „Elég volt az énekszóból, most hadd szóljon a fegyver.“

És a toroczkói unitáriusok fegyvert ragadtak s megesküdtek az Isten nevére, kezébe tették le sorsukat, mert erős váruk nékik az Isten. És az Isten nevében megvédték Toroczkót, meg annak templomát és tornyát, a melynek harangja ma is az, „egy-egy“-et szólva hívja imára népét.

T. hallgatóim! Ez az a halvány kép, a melyet én nagy költőnk egyik remek alkotásából bemutatthattam. Az a fényes nagy ünnep készített erre, a melyet közelebről a magyar nemzet Jókai Mór tiszteletére rendezett. Mint honpolgárok akkor megtettük kötelességünket a nagy költő iránt, a ki megtanította nemzetét olvasni a maga bűvös-bájos anyanyelvét. Mint unitáriusok felhasználtuk ezt a kedvező alkalmat az „Egy az isten“ szerzője iránti elismerésünk kifejezésére, a melynek teljes érzetében, őszinte szívvel kívánjuk, hogy Jókai Mór, a legnagyobb élő magyar költő sokáig éljen, hogy sokáig élvezhesse azt a tiszteletet, a melyben nemzete részesíti, hogy sokáig termelhesse azokat a remekeket, a melyekkel a magyar nyelvnek annyi dicsőséget szerzett.

Boros György.

Tinkt-él.

A Biblia szerepe Kossuth temetésekor.

E csodálatos férfi halála egy egész irodalmat teremtett. — Ujnál újabb vállalatok indultak meg még a temetés előtt. Nekünk csak arra volna kedvünk, hogy azokat a bibliai alapigéket gyűjtjük össze, a melyekről a temetés napján gyászbeszéd tartatott. Az unitárius lelkészekről az alábbiak jöttek tudomásunkra.*

2. kir. 23. r. 17. És mondá a király: **Micsoda temetésnek jegye ez, melyet látok? Felelének neki a városbeli férfiak: az Isten emberének koporsója ez, ki Judából jött vala.** Mózes András lelkész, Kolozsvárt.

2. Tim. 4. r. 7. **Ama nemes harczot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam.** Lőrinczi Dénes s. lelkész H.-M.-Vásárhelyt. (Ezt a jeligét maga Kossuth adta volt H.-M.-Vásárhelynek ajándékozott arczképére.) — Ugyanezt használta Geréb Zsigmond D.-Szt.-Mártonban.

Zsid. XIII. 7. **Megemlékeztetek a ti előttetek járókról, kik néktek szólták az Istennek beszédét.** Csifó Salamon, Árkos.

Márk. 5. r. 34 **A te hited tégedet megtartott.** Kádár Lázár, Korond.

5. Móz. 34. r. 10. **És nem támadott többé Izraelben olyan próféta, minő Mózes volt, hatalmas beszédhen és cselekedetben.** Ürmösi Kálmán, Szentgerice.

Ján. 5. r. 39. **Tudakozzátok az írásokat, mert néktek ugy tetszik, hogy azokban örök életetek van és azok, a melyek én rólam bizonyóságot tesznek.** Sárosi József, Tarcsafalva.

2. Kor. 3r. 17. **Az ur lélek: a hol pedig az Urnak lelke van, ott van az igazság.** Gábor Albert, Martonos.

* Az ezután beküldendő alapigéket a jövő számban közölni fogjuk. Szerk.

Kisebbszerű vasárnapi iskola számtalan van nemcsak Londonban, de Anglia kisebb városaiban is az unitárius, anglican és más felekezeti templomokkal kapcsolatban. Ez iskolákban rendszeren az illető pap és ennek családja, neje, gyermekei vagy azoknak barátnői tanítanak lelkes buzgalommal.

A vasárnapi iskolák mellett meg kell még emlitenem a vasárnap esti gyermek-istentiszteleteket, melyeket egyedül a kicsinyek számára szoktak időnként tartani. A gyermekek nem érthetik meg a rendes vasárnapi, hosszú, fenkölt irályu predikációkat, de annál nagyobb áhitattal hallgatják ezeket az ő számukra irt, könnyen érthető erkölcsi beszédeket. E kis növendékek nagyon sokszor részt vesznek a templomi kérénekekben is, mellyel zenei érzékük rendkívül növekedik.

Azt hiszem, felesleges bizonyítgatnom, hogy ez intézmények mily hasznosak és szükségesek, hisz azt minden emberbarát tudja és érezi. Bár sikerülne azokat nálunk is meghonosítani, mint az igaz valóságosságnak legjobb, leghatásosabb terjesztőit.

London.

Fangh Erzsébet.

Angol unitárius nemzeti konferencia.

Az angol unitárius és más szabad egyházak nemzeti konferenciája folyó hó 10—14. napjain szép közönséget gyűjtött egybe Manchester gyárvárosban e sziget-ország minden részéből, még Irhonból is. Mintha csak egy zsinatra érkezett volna a magyar tanuló, kire bizony ráfér egy-egy ilyen összejövetel, mert máskülönben alig tudja magának megmagyarázni: miként létezhetnek angol atyánkfiai önálló gyülekezetekben, minden látszólagos szervi kapocs nélkül. Ilyen nemzeti gyűlés minden 3 évben egyszer van; ez azonban még csak az *ötödik*, melyet így együttesen tartottak. Mindig más-más városban székel.

Kedden d. u. üdvözltek a külföldi delegatusokat, megemlékezőn Magyarországról is; Hocart ur Belgiumból, Eliot ur Amerikából válaszoltak, megköszönve a szeretetet és rokonszenvet, mellyel az angol unitáriusok a szabad gondolkozókat mindig fogadják.

Ezután 5 órakor a Cross-Street kápolnában urvacsorával egybekötött istentisztelet volt, melyen nagy számmal vettünk részt. Az a bor és kenyér nekem még mindig megérezteteti vallásosságomat, inkább, mint bárminő ékesszóló beszéd.

Estve a Manchesterben tanuló unitárius papnövendékek ebédet rendeztek az oxfordi papnövendékek tiszteletére, kik majdnem mind feljöttek a gyűlésre. Az ismerkedés alkalmat nyújtott a két pap-nevelő College barátságos viszonyának megszilárdítására. Itt

Zsolt. 120. 1. 5. Jaj nekem, hogy számkivetett vagyok. Ozsváth Gábor, Hévíz.

Péld. 10. r. 7. Az igaznak emlékezete áldott. Kelemen Albert, Maros-Vásárhely

Pár szó az angol unitárius vasárnapi iskolákról.

Néhány nappal ezelőtt alkalmam volt meglátogatni London egyik legnépesebb unitárius vasárnapi iskoláját. Az ott látottak és tapasztaltak annyira megragadták figyelmemet, oly mély benyomást tettek lelkemre, hogy távol hazámra gondolva, azzal az elhatározással hagytam el az iskolát, hogy ha majd újra otthon leszek, igyekezni fogok nálunk is egy ilyent, vagy ehhez hasonlót létesíteni. Valláserkölcsi nevelésünk előmozdítására ez mindenestre a legszebb, legnemesebb intézmény.

London egyik népes, de inkább szegénynek nevezhető város részében, Kentish városban, van egy, kívülről igen egyszerű, igénytelen unitárius materem, melyet vagyonszemből jótékony adakozásból állítottak fel. Itt gyűl össze minden vasárnap 400—500 gyermek, fiú és leány vegyesen, természetesen nagy részben a környékbeli szegényebb munkás néposztály gyermekei, kik itt a lelkész és mintegy 20 tanító és tanítónő vezetése alatt osztályokra oszolva vallásos oktatásban részesülnek. A tanítás megkezdése előtt a lelkésznek egy pár barátságos bevezető szava után a kicsinyek orgonakiséret mellett himnuszokat énekelnek, egy rövid imát mondanak s aztán elfoglalják rendes helyeiket a különböző osztályokban, a hol Biblia olvasással és magyarázattal töltnek el egy órát. A tanítás befejeztével újra egy kis ima és egyházi zene következik, mely után a gyermekek és tanítók egyaránt eloszlának.

Hogy mennyire megható egy délután e kicsinyek között, talán mondanom is felesleges! Ki ne érezne igazi, mély vallásos lelkesedést, midőn 400 ártalan kis gyermek imája ad hálát Istennek jótéteményeiért és kéri a Mindenható áldását. A lelkész Pollard ur engem is felszólított, hogy mint távolból jött hitrokonuk intézzen hozzájuk pár szót. Természetesen a legnagyobb örömmel tettem eleget kérésének. S mily figyelemmel hallgatták e csöpp kis emberek a „foreign Hungarian Lady“, bizony félek, nagyon is töredezt és idegenszerű angol beszédét. A figyelem és rend különben is bámulatos, igazán példányszerű. S ez dicséretre méltó, kivált ha tudjuk, hogy a tanítók és tanítónők nagy része volt növendékek, kik egész héten át sokszor nagyon is nehéz munkát végezve sem restellik vasárnap délutánjukat a kicsinyek között tölteni. Természetesen ez egészen önkéntes foglalkozás, fizetést nem fogadnak el érte.

már magam is feleltem egy hosszabb beszédben a magyarthoni unitáriusok toast-jára.

En egy anglikán családnál lettem elszállásolva, hol önzetlen vendégszeretetet fogadott.

A következő napok délelőtti és délutáni fontos kérdések megvitatására lettek fordítva. A felolvasások előtt minden reggel 10 órakor rövid istentisztelet tartatott.

Szerdán délelőtt H. Rawson, Esq. tárgyalta a következő tételt: „Egyházaink, Collegiumaink s ezeknek kölcsönös viszonyuk.“ A rá következő vita folyamán többen rosszalták, hogy különösen az oxfordi Manchester College, nem fordít kellő gondot a gyakorlati papság kívánalmaira. Ők nem kívánnak az unitárius szószékekben tudósokat; inkább tapasztalt, vallásos lelkületű férfiakat.

Délután Rev. C. Hargrove értekezett a következő tételről: „Az Egyházak és a szegények.“

Estve a Free Trade Hall-ban egyházi beszédet tartott Dr. Drummond, mely hosszúnak elég hosszú volt, de — de nem volt gyakorlati irányu, miért is kevésbé felelt meg a conferencia általános érdekeinek.

Csütörtökön délelőtt Dr. Brooke Herford olvasott fel: „Egyházi segély és önállóság“ czímen. Ő az önkéntes adakozásnak híve, mely szegényebb sorsukat is bebocsát a gyülekezet kebelébe. Ezek számára szeretné főképp rendezni a vasárnap esti istentiszteleteket. Újabb gyülekezetek, míg lábra kapnak, segélyzendők. Hivatkozott amerikai tapasztalataira is.

Délután Mr. Armstrong nyilatkozott a mértékletesség kérdésében, kimutatva, hogy az italoknak még mérsékelt élvezete is veszedelmes, mert könnyen vihet korhelységre. Teljes önmegtartóztatást ajánl. Második felolvasó, Mr. Binns, ki élczes pap hírében áll, ezt az igen komoly kérdést könnyű, tréfás modorban tárgyalta. Ő híve a frissítő italok mérsékelt élvezetének, mely nélkül — mint mondja — még valódi nagy ember nem létezett. Az italok kezelését a kormány kezébe ajánlja, mint ezt megvalósítva látta Norvégiában, hol a feles jövedelem egy részét utak javítására s egyéb jótekonny czélokra fordítják. Több érdem van a kísértésnek folytonos legyőzésében, mint egy üres felfogadásban.

Este a gyönyörű városháza diszes termében társalgás és zene volt, hol én is élveztem egy pár magyar szót Fangh kisasszonnyal.

Pénteken délelőtt belföldi missiókról értekezett Mr. Bowie, a titkár. Mr. Frank Walter pedig az irodalomról, s különösen az egyházi lapokról és folyóiratokról beszélt s ajánlotta azoknak érdekesebbé és népszerűbbé tételét. Miss Tagart a Postai Missia munkálkodásáról számolt be.

Délután és este még egy gyűlés a Free-Trade-Hallban. Tárgy: „Üzenetünk a szabad gondolkozóknak“, itt nem voltam jelen, vissza kellett jönnöm az ekklesiámba.

Oxford.

Józan Miklós.

Unitárius egyház történelmi naptár.

Május.

1. — 1619-ben a dorti zsinat elítélte az unitárius könyveket. — 1718. A kolozsvári unitária ekklésia a b.-magyarutczában a Huszár-féle házat a kolozsvári főiskolának ajándékozta s ott kezdetett meg a tanítás, miután a főtériből, a mai plebánia helyéről, katonai karhatalommal kiűzettek.

2. — 1638-ban Krakowban lerombolták az unitárius kollegiumot.

5. — 1595-ben Tordán zsinat tartatott. — 1697-ben égett le Kolozsvárt az unitáriusok három temploma, a lengyel unitáriusok b.-monostorutczai imaháza.

6. — 1880-ban tartatott az első vasárnapi iskola az unitárius főiskolában.

8. — 1892. megünnepelte a kolozsvári unitárius főiskola Suki László alapítványa életbe lépésének századik évfordulóját.

9. — 1596. Tordán zsinat tartatott.

10. — 1860. Mh. Parker Tivadar. — 1713-ban Konecz Boldizsár tordai igazgató lett. — 1718. kezdetett meg a tanulás az unitárius főiskola belmagyar-utczai házában tiz gyermekkel.

12. — Mh. 1689. Szentiványi Márkos Dániel püspök.

13. — 1781-ben Gejza József híres szónok kolozsvári pappá lett.

14. — 1525-ben sz. Socinus Lelius. — 1588. mh. Blandrata.

15. — 1612-ben Báthori Gábor az unitáriusok óvári templomát a reformátusoknak adatta iskolának. — 1865-ben tétetett le a tordai unitárius gymnasium új épületének alapköve.

16. — 1775. a fejedelemmő határozottan kifejezi azt a kívánását, hogy az unitáriusok helyét a hivatalokban, ha azok megüresednek, a katolikusok igyekezzenek megtartani magoknak.

17. — 1689. Kolozsvárt egy katolikus vén asszonynyal felgyujtatták.

18. — 1612-ben Legate Bertalan megégettetik eretnekség miatt Lichfieldben Angliában.

20. — 1691-ben Kövendi Nagy Mihály püspökké választatott.

22. — 1879-ben alakult meg a h.-m.-vásárhelyi unitárius egyház.

A h.-m.-vásárhelyi unitárus l. egyházközség 1893-ik éve.

Alkalmat veszek arra, hogy az 1893-ik évnök egyházunkra nézve nevezetesebb eseményeit legalább nagyobb vonásokban ismertessem. Ez negyedik évi jelentésem s mindannyiszor egyházunk haladását, továbbfejlődését, erősödését jelezhettem. Munkánk, ha nem is fényes, de mindig szép eredménnyel örvendeztetett meg.

Istentiszteleteinket a szokott módon és időben megszakítás nélkül megtartottuk.

Év elején az újvárosi városrészben hetenként felolvasásokat tartottam. Később bizonyos közbejött kellemetlenségek miatt beszünttettem. A felnöttek dalárdája és énektanulása is szünetel. Azonban, csak az egymás iránti jóakarát, a kölcsönös bizalom és tisztelet térjenek vissza elhagyott helyükre: mindkét intézmény életbe lép. Legalább rajtam egyik sem mulik, sőt újraéledésükért minden lehetöt elkövetek.

Iskolaköteleseink száma: 34 fiu, 39 leány. Együtt 73, kik közül a mi iskolánkba jár 18 fiu, 19 leány. Együtt 37. Más vallásu a mi iskolánkba jár 13. Igy iskolánk összes növendékeinek száma 50.

Mező-berényi főkegyházunkat meglátogattam 3-szor, mindannyiszor — a hívek szép számu jelenlétében — istentiszteletet tartottam. Orosházi főkunkat 5-ször látogattam meg, 3-szor istentiszteletet tartottam, 2-szer temetést végeztem. Egy keresztelest Főregyházán (Temesmegye), egy esketést Szegeden végeztem.

A nemeslelkü adakozók és jóltevők ez évben sem hiányoztak. Vagyonunk több rendbeli szives adománnyal, jegyzőkönyvünk sok szép névvel gazdagodott.

Ez évben befolyt pénzadományok összege 1765 frt 01 kr., jövő számban kimutatjuk.

Kovács József gondnok afia és neje Czimmermann Anna urasszony az urvacsorához egész évben kenyeret és bort adtak; az iskolás növendékeknek karácsonyi ajándéku egy-egy füzetet; gondnokné urasszony a leányoknak egy-egy fejrevaló, értékes kendöt ajándékozott. Nagytiszt. Derzsi Károly budapesti lelkész ur az „Unitár. Kiskönyvtár“ 54—57-ik „Mi Atyánk“ czimü füzetéből ajándékozott 26 drbot; ezek, valamint a „Kis Könyvtár“ eddig megjelent füzetei lelkészi hivatalunknál kaphatók.

A bpesti anyaegyház 180 frt segélyét a segédlelkészi fizetés pótlására, H.-M.-Vásárhely város 420 frt segélyét iskola fenntartására ez évben is köszönettel vettük.

25. — 1825-ben alapított az amerikai unitárius társulat.
26. — 1825-ben alapított a Brit és külföldi unitárius társulat.
27. — 1564. mh. Kalvin János.
28. — 1869. Magyarországról haza menve mh. Tayler János
J. angol unitárius tanár. Boros György.

Unitárius nők missiója.

N81. V. C. Ad.

Az angol a női missio elnöke Tagart Lucia kisasszony a következő levelet közli:

T. Uram! Nagyon örvendének, ha megengedné, hogy olvasóival közöljem az unitárius nők központi (postai) missiója javított és bővített szabályait, melyek a következők:

1. A missio célja az unitárius hit, az unitárius elvek és eszmék terjesztése levelezés, irodalom és más czélszerűnek vélt eszközök által.

2. Célja értesítést szerezni és adni a missióról s megkönnyíteni az ilyen missiók titkárainak egymással való érintkezését.

3. Célja bevonní ebbe a munkakörbe más gyakorlati és irányadó unitárius missiói munkát, s különösen minél több nőt megnyerni a közremunkálásra.

Örömmel értesitem egyidejűleg arról is, hogy ezentul a nyári kirándulásokat is a választmány fogja intézni, s hogy a f. évben a „tavak vidékén“ több nő segítségemre fog lenni.

Azok, a kik a párisi s Isle of Wight-i kirándulásokban 1889 és 1890-ben résztvettek, tudják, hogy milyen jótékony hatása van egyházainkra, vallásunkra és vasárnapi iskoláinkra az ilyen találkozásoknak és társas összejöveteleknek. Már ez által egy hatalmas szövetkezet jött létre, s egy nagy sereg fontos tárgy beszéltetett meg a minden irányból összesereglett unitáriusok között. Legközelebről az oxfordi Manchester College megnyitása alkalmával történt összejövetelünk nemcsak hogy nagyon felüdítő volt mindnyájunkra, a kik távol vidékről összegyűltünk, hol nem egyszer kellemetlen megjegyzéseknek vagyunk kitéve s rendszeren az elhagyatottság érzete is bánt — hanem egyszersmind hasznos is volt, s igen élénken tanusította, mennyire hasznos dolog, ha mi unitáriusok olykor-olykor találkozunk.

Remélem, hogy a nyáron rendezni fogunk egy kirándulást a gyermekeknek. Erről részletes tudósítást később adunk.

Tagart Lucia

Nagytsiszt. Derzsi Károly bpesti lelkész ur háromszor látogatta meg egyházunkat, egyszer istentiszteletet tartott, mindháromszor közgyűlésen elnökölt. Ezen kívül is folytonos levelezései által munkánkban nagy részt vett s ügyeink folyásának irányt adott.

Tanítói hivatalunkban változás történt. Fábián Dénest, iskolánk tanítóját, két évi működése után, a Nmlgu vallás- és közoktatásügyi minister ur a n.-selyki állami iskolához neveste ki, ő jó kívánatainktól kísérve új állomására távozott. Helyébe a Mélt. és Főtiszt. püspök ur Péterfi Gyula okl. néptanító-jelöltet nevezte ki, a ki 1893. évi okt. 25-én érkezett meg; okt. 26-án megkezdette működését s azóta ifjui hévvel és buzgósággal s a tanításban kiváló szakképzettséggel folytatja munkáját. A l. egyház szép reményeket köt ifju tanítójához.

A sepsi-szt.-györgyi unitárius egyháztól felhívást kaptunk, hogy adakozzunk építendő templomuk javára. Kérem, sziveskedjenek Istentől nyert javaikból e szent célra juttatni. A legcsekélyebb adományt is szívesen fogadom s rendeltetési helyére juttatom.

Meg kell említenem, hogy az Egyh. Fő-Tanács évi rendes gyűlésén Kolozsvárt Kovács József gondnok afiával részt vettünk. A gyűlésen, valamint azon kívül is erdélyi hitrokonaink részéről a legszivesebb veudégszeretetben és előzékenységben részesültünk.

Lőrinczi Dénes,
s. lelkész.

Válasz

Dr Nagy Mórnak a „Kolozsvári virágok“ egy vad hajtására.

Fejünk felett megint hát suhog az ostor:
»Hitetlen, hitetlen félek templomodtól!«
. . . . Régi, régi nóta, ismerős a hangja,
Egyik éji madár a másiknak adja.

Magamba merülve töröm fejem váltig,
Egyik templom miért nem olyan, mint másik,
A melynek tornáczát hívő lelkek járják,
Hol a hálátelt szív kiönti imáját? . . .

Hogy Jézus isten-e vagy ember, nem kérdem,
Ki-ki legyen boldog a maga hitében.
Hitelvékért könnyen nem jövök én lázba,
Megismérem, ki az, ha »ökleit rázza«.

»Szeretem mint istent.« Szeresse is kérem,
De aztán *jelszava* a *szeretet* legyen,
S mitől társadalmunk olyan nagyon beteg —
Ne hirdessen átkos, ádáz gyűlöletet!

Egyébiránt, uram, olkor-olykor sorba,
Innen is, onnan is ütött ránk egy próza.
Csak próza a próza, hanem ön most dalol,
Szaggatott hangokon, szűkös odu alól.

Erre aztán én is csupán annyit mondok,
Rosz, ha valakinek az »esze megbomlott«,
Vége leszen akkor dicsőségnek, hirnek,
Döcögős lábakon sétálnak a rímek.

Annyit ha adok még ezekhez a rímről,
Hogy én is ismerek egyet-kettőt hibről.
Ime: Rosz verseket diák is ír sokszor,
De nagyobb baj, hogyha olyat ír egy doktor.

Ki elhatározta azt, hogy költő legyen,
»Ördög sugalmától« ihletet ne vegyen,
Mert míg más nyakára készíti a hurkot,
Visszaszalaszthatják könnyen — Belzebubhoz.

És ha onnan újra »testben megjelenék«,
»Irigy tömeg« szólna: bizony furcsa vendég!
S nem »feszítenék« meg, azt kiálná: éljen:
Nagyon ritka példány: muzeumba mégyen!

Uram, édes uram, a hol ön tanácsol,
Kérdezze csak meg a városi tanácstól:
Ha birtunk eddig az idők viharával,
Elgázolhat ön most vad Pegazusával?

Bámulói közé Uram, én is állok,
— Köszönjük, köszönjük azt a szál »virágot«,
Illatos, illatos, még igen is nagyon,
Uram, én a többit Kolozsvárnak hagyom.

Vargyas.

Tarcsafalvi Albert.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— Nagy kérdések. A tanári, papi és tanítói fizetés rendezése egyszerre van szőnyegen. Melyik nagyobb a három közül? A maguk nemében egyformák. Sor szerint a tanítói áll legelől, mert azt az állam vette a kezébe és június

E-1.

25-ig el kell hogy dőljön melyik iskola-fenntartó szorul az állam segélyére és melyik nem. Nekünk kevés iskolánk fogja nélkülözhetni. A mult évi XXVI. tez szerint az állampénztár fedezi a 300 frtból hiányzó összeget, mindenütt, a hol hatósági bizonyítvánnyal kimutatható, hogy a fenntartónak arra teljességgel nincsen módja. A segély igénybe vételéről nyilatkozni kell jun, 25-ig; a segélyt kérni kell sept. 25-ig. A ki ezekre az időpontokra nem lesz készen az maga lesz kénytelen a hiányzó összeget pótolni. Nem ajánlhatjuk elég melegen egyházainknak a pontosságot és a gyors intézkedést — A papi fizetés kimutatása most van folyamatban. A nélkül is jó részt tudjuk, hogy mily gyengén állunk, de azt is reméljük, hogy egyházközségeink és hiveink ennél a pontnál s ebben a fontos időszakban nem lankadnak el. Erős akarattal, lelkes igyekezettel meglehet oldani ezt a nagy kérdést is, mert egyházközségeink tetemes részének már is szép alapja van, némelyek magtáraikkal gyűjtik az alapot s másokban az áldozatkészség van meg. Az egyház közforrásai, a mennyiben azok erre a célra fordíthatók, jó lendületet adnak ennek a kérdésnek, ha egyetértéssel, türelemmel és kitartással látunk hozzá! A tanári fizetés rendezése némileg megindult már, mert 20 évet szolgált tanáraink egy csekély pótlékot élveznek, de az alapfizetés még messze áll az álamitól s a többi felekezetekétől. Ez fenyegető körülmény, mert tanáraink nagy részének szabad joga van a versenyre, s a mint a mult év megmutatta a kormány nem sokáig kérdezi, hogy van-e szükségünk tanárra, hanem kinevezi a folyamodót, mert neki szüksége van. Nekünk felette nagyon fájna, ha ez a kérdés is békés megoldást nem nyerhetne. Most csak a gymnasium lebeg szemünk előtt, pedig a theologiai igazi mostohán van ellátva. De talán erre is kerül sor!

— A főt. püspök ur Kaálba lelkésznek kinevezte Székely András papjelöltet és kereszturi iskolafőnököt. Jó sikert kívánunk! *Kereset*

— **Evangelikus** testvéreinknek sem egyhamar lesz olyan alkalmuk a milyen april 1-én a Kossuth temetése napján volt. A polgári dalkör énekelt, mely után Turcsányi Gyula mondott egy megható szép imát. Grätz Mór — kit olvasóink jól ismernek — egy jelesen kidolgozott s a nemes honfi érzelmeken magasan szárnyaló beszédével, meghódította összes hallgatóit és ez által is emlékeztetéssel tette ezt a nagy napot. Mind az ima, mind a beszéd külön is megjelent. **Az „Unitárius Közlöny“** jövő száma főt. özv. Kriza Jánosné arczképét fogja hozni külön mellékletben. Kérjük a tagokat fizessék be díjjaikat, nehogy a szétküldésben fennakadás legyen! *-Egyl.*

— **Korondon** április 1-én az egyházkörmek papszéki gyűlése volt, s ennek következtében több lelkész ott vett részt a nagy nemzeti gyászban. Korondon Raffaj Irma és Kádár Berta k. a. látták el gyászlobogóval a templomot. A községben lakó számos rokkant honvéd testületileg vonult ki s az istentisztelet előtt és után katonai mód-on taraczk és puszka lövéssel, s a templomban karénnel fejezték ki a gyászt. Kádár Lázár lelkész mondott imát és beszédet. A katolikus pap néma volt, a nép az unitáriusokkal együtt imádkozott. *-E-i*

— **Szentgericzén** az unitáriusokkal együtt az unitárius templomban tartották a Kossuth-gyászt az ev. ref. vallásuk is. Nagy Mózes ev. ref. lelkész öreg honvéd mondott imát, Ürmösi Kálmán unitárius lelkész beszédet. A község is tartott gyászünnepélyt, melyen Gazda Gábor tartott felolvasást. Mind a templomban, mind a szabadban gyászzenéket énekelt a közönség. *E-i*

— **Dicső-Szt. Mártonban** Guidó Béla székelyfi lelkész és választott kükküllőkéri esperes, egyhangulag lelkészszó választották. *E-i*

— **Hegedüs János** theol. akadémiai tanár 46 évi tanárkodás után élete 73-ik évében april 24-én meghalt. Egy ritka nemes szívű, szeretetre méltó és buzgó tanár volt, kit tanítványai a tanteremben s ismerői az életben egyaránt szerettek és becsültek. Nagy kiterjedésű, szép családot hagyott hátra, dr. Kovács Ödön apósát és kartársát vesztette el benne. Legyen áldott emlékezte! *Gyászli.*

— **Rédiger Árpád** esperes, d.-szt.-mártoni lelkész márczius 28-án reggel meghalt hosszas betegeskedés után. Míg a betegség erőt nem vett rajta, munkás *Gyászli*

és általános tiszteletnek örvendő ember volt. Kiváló papi tehetséggel áldatott meg s főleg imádkozni szépen tudott. Temetése nagy részvétel mellett ment végbe. Nagy családja maradt hátra. A gyászolók között vannak testvérei Rödiger Béla torda-aranyosmegye alispánja, Rödiger Géza szabédi lelkész s lapunk dolgozó-társa. Részvétellel osztozunk fájalmukban.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

A D. F. E. pénztárába f. é. bebr. 20 ig: 1 frt. rendes tagsági díjat fizettek: Nagy Balázs Torda 94-re, Fekete Lajos Selmeczbánya 92 - 94-re, Özv. Rákosi Józsefné Abrudbánya 94-re, Tamás Lajos Budapest 94-re, Buzogány Mariska Budapest 94-re, Csépy János Torockó 93—94, Göncz Mihály Árkos 94-re, Sikó Kálmán Somkut 93-ra, Domokos Áron Böz-Ujfalu 94-re. József Lajos Kolozsvár 93—94-re, Majai Istvánné Torda 94-re, Csiki Károly Kolozsvár 94-re, Török Árpád Hosszuaszó 90—94-re, Kováts Dénes Zilah 93-ra, Létay László M.-Lápos 90—93-ra, Killyeni 90, Ajtai Albert Budapest 94-re, Marsalkó Póli, Jelen Józsefné Kolozsvár 94-re, Barabas Károly 92-re, Ferenczi Mózesné 94-re, Debreczeni Sándorné 94-re, Magyarai Géza 93-ra, Székely Sándorné 93-ra, Nick Antalné 94-re, Biluska Józsefné Kolozsv. 94-re, Gr. Lajos Selyp 94-re.

1 frt 20 kr. előfizetési díjat fizettek: Dr. Morvay Istvánné Kovászna 94-re, Csiki József Kolozsvár 94-re, Özv. Misz Józsefné M.-Vásárhely 92-re, Özv. Rákosi Józsefné Abrudbánya 94-re, Weress József Hátszeg 94-re, Toronyos Ödön Budapest 94-re, Albert János Torda 93-ra, Szinte Ferencz Budapest 94-re, Kálmán Mózes Uj-Székely 94-re, Szigethy István Köhalom 94-re, Gál Kelemen Kolozsvár 93-ra, Osváth Gerő Kolozsvár 90-re, Haller Rezsóné alapító tag 94-re.

A kereszturi fők-egylet pénztárába fizettek 1893-ra: Orbok Sándor, Borbély Sámuel, Kozma Elek, Benczédi Ferencz, Gábor Albert, Nagy Benedek, Geréb Sándor, Medeséri Ekla, Ferenczi Áron, Kádár Lázár 86—90-re. 1894-re: Pap Mózes, Raffaj Károly, Ürmösi Sándor, Gábor Albert, Kádár Lázár, Ferenczi Áron, Medeséri Ekla, Györfi Ferencz, Firtos István, Dr. Jankovich Pál, Dr. Jankovich Pálné, Jakabházi Gábor, Derzsi Gábor, Pálfi Mihály, Pálfi Miklós.

Az udvarhelykőri fők-egylet pénztárába fizettek 1893-ra: Sándor Mózes, Péter József 92-re), Barra Lajos (92—93-ra), Szathmári Miklós. 1894-re: Oklandi Ekla, Pál Ferencz, Péterfi Lőrincz, Bedő József, Tibáld József Deák Mózes, Nagy Sándor, Karácsonfalvi Ekla, H.-Almási Ekla, Ajtai János, Péterfi Áron, Barra Lajos, Gothárd Pál id., Sándor József, Kenyeres András, Józsa Dénes, Gothárd János, Szabó László, Abásfalvi Ekla, Sándor Gergely, Kis Mózes, Kováts Imre, Kádár Lajos, Nagy Sándor, Kénosi Ekla, Vári Albert, Vida Sándor, Sándor Mózes, Máthé Áron, Deák István, H.-Sztmártoni Ekla, Dombi János, Recsenyédi Ekla, Gál József, H.-Sztpáli Ekla, Szabó Mózes, Bencze Dénes, Dimény Sándor, Egyed Ferencz, Török József, Mátyás János, Zsakó János, Sándor Gergely, Szathmári Miklós, H.-Sztpáli Ekla, Nagy Gyula, Városfalvi Ekla, Máthé Sándor, Máthé Lajos, Jánosfalvi Ekla, Kis György, Máthé János, Kis Tamás és Tarcasfalvi Ekla.

Kolozsvárt, 1893 ápril 21-én.

Gálfi Lőrincz, pénztárnok.

TARTALOM: Tanuló fiamnak. (Költ.) Rödiger Géza 81. lap — Egy az Isten. Boros Gy. 32. l. — A Biblia szerepe Kossuth temetésekor. 86. l. — Pár szó az angol unitárius vasárnapi iskolákról. Fangh Erzsébet. 87. l. — Angol unitárius nemzeti konferencia. Józán Miklós. 88. l. — Unitárius egyháztörténelmi naptár. Boros György. 90. l. — Unitárius nők missziója Tagart Lucia. 91. l. — A h.-m.-vásárhelyi unitárius l. egyházközség 1893-ik éve. Lőrinczi Dénes. 92. l. — Válasz Dr. Nagy Mórnak. Tarcasfalvi Albert. 93. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak 94. l. — Egyleti élet és munkásság. 96. l. —

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvárt. (Belkőzéputa 10.)